

Filmihullun taistovuodet

von Bagh, Peter; Tammi, Eero; Timonen, Lauri & Toiviainen, Sakari (toim., 2008). Filmihullu: vuodet 1968–78. Juhla-antologian 1. osa. Helsinki: Like, 322 s.

Filmihullu-lehden ensimmäinen numero ilmestyi neljäkymmentä vuotta sitten. Lehden toimittajat ovat juhlan kunniaksi polkaisseet käyntiin antologia-sarjan, johon kootaan edustavia juttuja vuosikymmenten varrelta. Ajatus on mainio: vanhat *Filmihullu*han eivät ole mitään kesämökkien retrokamaa vaan oleellinen osa suomenkielistä elokuvakirjallisuutta. Niistä riittää ammennettavaa myös tähän päivään. Sodankylän elokuvafestivaaleilla julkistettu ensimmäinen osa kattaa ensimmäiset yksitoista vuotta 1968–1978. Jatkossa saadaan odottaa vastaavia kokoelmia myöhemmistä vuosikymmenistä.

Ensimmäisen antologian kausi asettuu elokuvakulttuurin historiassa lähes luonnollisten rajojen sisään. Alussa oli vallankumous. Kun *Filmihullu* näytenumeroa koottiin ensimmäisen päätoimittajan Eero Tuomikosken johdolla, Pariisin Latinalaiskortteleissa sammuteltiin toukokuun mellakoiden viimeisiä palopesäkkeitä. Valo loisti Ranskasta, elokuva ja politiikka olivat hetken erottamattomia. Kirjan aloittava Louis Marcorellesin kirje uudelle lehdelle valottaa näitä tunnelmia. Paljon muun ohella toukokuu 1968 merkitsi myös vedenjakaja sodanjälkeiselle ranskalaiselle cinefilialle ja siitä sinneelle elokuvalle. Aiemmin yhtenä liikkeenä nähty uusi aalto repesi

kahtia: toisella puolella olivat taantumukselliset esteetikot – ”Truffautit ja Resnaisit” – ja toisella vallankumoukselliset, joiden kansannoususta tekemiä anonyymejä *ciné-tracteja*, lyhyitä dokumenttipätkiä, näytenumerossa ihmeteltiin. Filmihullujen hupina oli bongailta niistä Godardin ja muiden tuttujen tekijöiden kädenjälkeä – ”jos nyt vanhanaikaisesti täytyy vielä tekijä löytyä”, kuten Peter von Bagh pohdiskeli.

Näistä lähtökohdista käy varsin ymmärrettäväksi, että *Filmihullu* asemoitui 1970-luvulla vahvasti – Jörn Donnerin sanoin – ”taistomiesten” elokuvalehdiksi.

Kausi päättyy traagisempiin nuotteihin. Risto Jarva ja Charles Chaplin kuolivat reilun viikon sisällä joulukuussa 1977. Näistä erityisesti Jarvan, lehden ystävän ja sen edustamien elokuvapoliittisten linjausten etumiehen, järkyttävä kuolema auto-onnettomuudessa oli *Filmihullulle* kolaus, jonka kajuja lehdestä voi lukea tänäkin päivänä.

Näiden rajapyykkien väliin jäävää vuosikymmentä voi pitää *Filmihullun* historian kultakautena. Elokuvakulttuurin huippuvuosina oma lehti koettiin tärkeäksi. *Filmihullu* ilmestyi läheisessä yhteydessä Suomen elokuva-arkiston suosituihin esityssarjoihin (molempia veti Peter von Bagh, lehden päätoimittaja hän on edelleen) ja voimissaan olleeseen elokuvakerholiikkeeseen. Oli myös mistä kirjoittaa: moni modernin elokuvan raskassarjalainen oli luovutensa huipulla, ja hengissä oli edelleen runsaasti vanhemman polven mestareita, joista hämmästyttävän moni ehti päätyä *Filmihullun* haastateltavaksi.

Kirja on jaettu temaattisiin osioihin, jotka noudattelevat lehden tuolloisen toimituspolitiikan painotuksia: moderni eurooppalainen ja amerikkalainen elokuva ovat vahvasti esillä, samoin Itä-Euroopan uusi aalto ja vasemmistolainen dokumenttielokuva. Omat lukunsa saavat myös kotimaan kuviot, joissa aikakauden poliittiset jännitteet korostuvat entisestään.

Antologia tasapainottelee kahden tavoitteen välillä. Toisaalta tarkoitus on selvästi julkaista uudelleen aikaa kestänyttä elokuvakirjallisuutta, toisaalta dokumentoida lehden historiaa. Molemmat tavoitteet kyllä toteutuvat, mutta pidän hieman harmillisena sitä, että lehden varsinainen tavaramerkki, pitkä elokuva-historiallinen essee, lähes loistaa poissaolollaan. Monen eturivin suomalaisen elokuvakynäilijän tuotannosta merkittävä osa on julkaistu vain *Filmihullussa*, ja näistäkin kirjoituksista saisi epäilemättä erinomaisen koelman. Toisaalta on ymmärrettävää, että tilaa on haluttu antaa värikkäälle ajankuvulle ja varsinkin haastatteluille, jotka ovatkin enimmäkseen rautaa.

Aina kaikki ei suju toimittajakoulun oppien mukaisesti. Peter von Bagh ja englantilainen Mike Wallington ottavat vain puolittaisen työvoiton 80-vuotiaasta Fritz Langista, joka haukkuu jokaisen kysymyksen, ilmoittaa vihaavansa molempia ja toivottaa lopuksi kiitolliset palvojansa helvetin kuuseen. Mainio on myös näytenumeron haastattelu, jonka uhriksi joutuu Spede Pasanen. Marja-Leena Mikkola sulattaa haastateltavansa paukuttamalla kärkeen, ettei ole nähnyt yhtäkään miehen elokuvaa, ja jatkaa sitten tivaamalla muun muassa Speden työn

ideologisia päämääriä.

Useimmista haastatteluista välittyy kuitenkin ohjaajien vapautuneisuus asiansa tuntevien ja siitä innostuneiden haastattelijoiden edessä. Luin erityisellä mielenkiinnolla osallistuvan dokumenttielokuvan tekijöiden haastattelut. Esimerkiksi 1900-luvun taitekohtien tallentajat Roman Karmen ja Leo Hurwitz eivät luultavasti saaneet koskaan edes kotimaissaan samantaista ansaittua huomiota kuin Suomessa. Emile de Antonio puolestaan analysoi Nixonin USA:n poliittista mediateatteria ja julkisuuden manipulointia tavalla, joka tuntuu nykynäkökulmasta erityisen puhuttelevalta. *Millhousen* (1971) ohjaajan kaltaista älykästä näkijää olisi kaivattu viimeisen kahdeksan vuoden aikana enemmän kuin 1970-luvulla konsanaan.

Oma kiehtova jännitteensä syntyy myös viiden eri sukupolvia edustavan neuvosto-ohjaajan haastatteluista: Stalinin kauden ja sodan kauhut näheille Grigori Kozintseville, Aleksandr Medvedkinille ja Sergei Jutkevitšille huumori on yksi todellisuuden ja taiteen alkuaineista, kun taas iloisella 1960-luvulla aloittaneet Andrei Tarkovski ja Gleb Panfilov osoittautuvat varsin vakavamielisiksi pohdiskelijoiksi.

Runsas ja viihdyttävä antologia muistuttaa nykyään niin harvinaiseksi käyneen suomenkielisen elokuvakirjallisuuden tärkeydestä. Sarjaa kokoaville lehden nykytoimittajille se tosin asettaa riman aika korkealle – jää nähtäväksi, riittääkö lehden myöhemmistä vuosikymmenistä enää samantasoisin paketteihin.

Lauri Piispa